

Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda Tematik Ağı ve Başarılı Uygulama Örnekleri *

Sustainable Food in Urban Communities Thematic Network and Samples of Successful Practices

Zuhal ÖNEZ ÇETİN¹

Öz

Son yıllarda gıda sistemlerinin kentsel alanlarda iyileştirilmesi ihtiyacı uluslararası ölçekte önemli bir konu haline gelmiştir. Bu kapsamda URBACT programı kentlerin sosyal, çevresel ve ekonomik konuları bir araya getirebilen kentsel çözümler üretmelerine destek olmaktadır. URBACT Tematik Ağı ‘Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda’ 2012-2015 yılları arasında uygulanan 10 Avrupa ülkesinin dahil olduğu önemli bir projedir. İlgili projenin gıda konusunda odaklandığı temalar; yetiştirme, teslim etme ve keyif alma şeklinde yer almıştır. Çalışmanın amacı, URBACT Projesi’nin gıda konusundaki önemini ortaya koymak ve Proje kapsamında yer alan üç kentin gıda konusundaki başarılı uygulama örneklerini incelemektir. Çalışma kapsamında öncelikle URBACT Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda Tematik Ağı’nın kapsamı ve gıda konusuna ilişkin çalışmaları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışmada ikinci olarak Proje’de yer alan ülkelerden Belçika Brüksel kenti, Hollanda Amersfoort kenti ve İsveç Göteborg kenti URBACT tematik ağı kapsamındaki uygulamaları yetiştirme, teslim etme ve keyif alma konuları üzerinden incelenmiştir. Çalışmada son olarak, ilgili projenin, sürdürülebilir gıda konusuna yönelik katkıları açıklanmış ve kentsel alanlarda sürdürülebilir gıda ve gıda sistemlerinin iyileştirilmesine yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gıda sistemi, urbact, brüksel, amersfoort, göteborg

Makale Türü: Araştırma

Abstract

In recent years the necessity to improve food systems in urban areas has become an important issue on the international scale. In this context the URBACT program supports cities to produce urban solutions that can bring together social, environmental and economic issues. URBACT Thematic Network ‘Sustainable Food in Urban Communities’ is an important project implemented between 2012 and 2015 involving 10 European countries. The themes that the relevant thematic project focuses on food are growing, delivering and enjoying. The aim of the study is to reveal the importance of the URBACT Project on food and to examine the successful implementations of the three cities within the scope of the Project. Within the context of the study firstly the scope of URBACT Sustainable Food in Urban Communities Thematic Network and its studies on food were explained in detail. Secondly, in the study the applications within the scope of the URBACT thematic network in the city of Brussels, Belgium, the city of Amersfoort, the Netherlands and the city of Gothenburg, Sweden,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, zuhal.cetin@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4241-1487

from the countries included in project, were examined through the issues of growing, delivering and enjoying. Finally in the study the contributions of the related project to the sustainable food issue were explained and suggestions for the improvement of sustainable food and food systems in urban areas were presented.

Keywords: Food system, urbact, brussels, amersfoort, gothenburg

Paper Type: Research

Giriş

Gıda sistemi; üretim, işleme, taşıma ve tüketimi kapsamakta olan karmaşık bir faaliyetler ağı şeklinde tanımlanmakta ve gıda sistemi ile ilgili konular da gıda üretiminin yönetimi ve ekonomisi, sürdürülebilirliği, gıda üretiminin doğal çevreye nasıl etkide bulunduğu ve gıdanın toplum ve birey sağlığı üzerindeki etkisi ve gıdayı ne kadar israf ettiğimiz şeklinde sıralanmaktadır (University of Oxford, 2021). Ayrıca, gıda sistemleri ormancılık, tarım ya da balıkçılıktan kaynaklı gıda ürünlerinin üretilmesi, toplanması, işlenmesi, dağıtımı, tüketimi ve bertarafı süreçleriyle ilgili olan tüm aktörleri kapsamakla birlikte, bu aktörlerin yer aldıkları daha geniş doğal, toplumsal ve ekonomik bölümleri ve birbirleriyle ilgili katma değer faaliyetleri içermektedir (FAO, 2018: 1). Gıda sistemi çok katmanlı ve karmaşık bir yapıda bulunmakta ve gıda üretimi, dağıtımı, işleme, pazarlama, tüketim ve atık ile destekleyici altyapıyı kapsamaktadır (FAO, 2014: 2).

Bu çerçevede, kent ve kent çevresinde hakim üç gıda sistemi mevcut bulunmaktadır ve bu gıda sistemleri a) geleneksel gıda sistemi, b) hızla gelişen modern ve küreselleşmiş bir gıda sistemi, c) çoğunlukla düşük gelirli kentli bireylere hizmet sunan gayri resmi bir gıda sistemi şeklinde sıralanmaktadır. Her üç gıda sistemi de çoğu kentte farklı derecelerde bulunmaktadır ve bu gıda sistemleri belirli işlevleri paylaşmakta ve örtüşmektedir. Tüketici gıda talebinin farklı yönlerine yanıt imkânı sunmakta olan gıda sistemleri; organizasyon, aktörler ve işleyiş açısından heterojen özelliktedir (Tefft, Jonasova, Adjoa ve Morgan, 2017: 24). Bu gıda sistemlerinin yanı sıra, sürdürülebilir bir gıda sistemi tüm bireyler için gıda güvenliği ve beslenmeyi mümkün kılan bir gıda sistemini belirtmektedir. Sürdürülebilir gıda sistemi gelecek nesiller için gıda güvenliği ve beslenmeyi sağlayacak çevresel, sosyal ve ekonomik temellerden ödün verilmemesine dayanmaktadır (FAO, 2018: 1).

Avrupa ülkelerine bakıldığında Avrupa Birliği ülkelerinde (AB27) kişi başına kalori tüketiminin 1990 yılların başlarından günümüze günlük gereksinimleri %36 oranında aştığı belirtilmektedir. Mevcut gıda sisteminin kentlerin yükselmekte olan gıda taleplerini sürdürülebilir bir nitelikte karşılamasının olanaklı olmadığı ve bu durumun kentlerde dengeli ve uygun fiyatlı besleyici gıda erişimi yönünden değerlendirildiğinde sosyal eşitsizliğe ve çevresel etkilere sebebiyet verdiği vurgulanmaktadır (URBACT, 2021a).

Avrupa'da 2007-2008 yıllarında meydana gelen gıda fiyatlarındaki artışlar, gıdaya erişimin kırılganlığını ve bu durumun dünya çapındaki isyanlar ve ulusal güvenlik endişeleriyle olan bağlantısını ortaya koymaktadır. Avrupa çapında gıda yoksulluğu sorunu ile yüzleşen hanelerin sayısı gün geçtikçe artmakta ve bu sorunu diyabet, obezite gibi beslenme ile ilgili kötü hastalıklar izlemektedir. Bu sıralanan sorunların, insanların refahları ve sosyo-ekonomik durum ve çevresel kaynaklar üzerinde etkileri söz konusu bulunmaktadır (Moragues vd., 2013: 4).

Ayrıca gıda sisteminin siyasi öneme sahip bir konu haline geldiği ve bu durumun ardındaki bazı nedenlerin ise, aşağıda sıralanan eğilimlerin birleşik etkisinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu eğilimlerden ilki, 2007/2008 fiyatlarındaki artışların sonrasında birçok ülkede kentsel ayaklanmalar ortaya çıkmış ve bunun sonrasında da gıda güvenliği ulusal bir güvenlik sorunu olarak algılanmaya başlamış olmasıdır. İkinci eğilim olarak, gıda zinciri, Avrupa Birliği'ndeki sera gazı emisyonlarının yaklaşık olarak %31'ini oluşturmaktadır ve bu durum gıda

sistemini iklim değişikliği ile mücadele politikalarının bir hedefi haline dönüştürmektedir. Bir diğer eğilimse, gıda bankalarının artışı ile beraber gıda yoksulluğunun küresel düzeydeki şehirlerde daha gözle görülür hale gelmesinin gıdayı sosyal adalet ve insan sağlığı problemi haline getirmesidir (Morgan, 2015: 9-10).

Bu noktada URBACT kentlerin sürdürülebilir, yeni ve çevresel, ekonomik ve sosyal konuları bütünleştiren çözümler geliştirebilmelerine destek sağlamaktadır (URBACT, 2021b). URBACT Tematik Ağı 'Kent Topluluklarında Sürdürülebilir Gıda' (*Sustainable Food in Urban Communities*) daha sürdürülebilir gıda yetiştirmek, teslim etmek ve keyif almak konularına dayalı bir proje olup gıda yetiştirmek, teslim etmek ve keyif almak isteyen 10 Avrupa ülkesini içermektedir. Bu proje ile ilgili Avrupa kentleri düşük karbonlu ve kaynakları verimli kullanan kentsel gıda sistemleri geliştirmek adına sürdürülebilir, ortak ve etkili çözümler aramaktadırlar. Proje ortakları şu şekilde sıralanmaktadır: Brüksel Başkent Bölgesi Brüksel Çevresi (Ana Ortak) (Belçika), Bristol Şehir Konseyi (Birleşik Krallık), Messina Şehri (İtalya), Amersfoort Belediyesi (Hollanda), Lyon Şehri (Fransa), Göteborg Şehri (İsveç), Vaslui Belediyesi (Romanya), Ourense Şehir Konseyi (İspanya), Oslo Şehri (Norveç) ve Atina kalkınma ve destinasyon yönetimi ajansı (Yunanistan) (*Sustainable Food in Urban Communities*, 2012: 2). Ayrıca, projede yer alan ortaklar birbirleri ile kesişen üç problem alanını incelemektedir ve bu problem alanları yönetim, sinerji ve yerel sistem; sosyal içerme, işler ve ekonomi; karbon emisyonları ve kaynak verimliliği konularından oluşmaktadır (URBACT, 2012-2015: 14).

Çalışmada yöntem olarak, gıda konusuna ilişkin dokümanlar analiz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ilk olarak 2012- 2015 yılları arasında yürütülen URBACT Tematik Ağı 'Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda' projesi detaylı olarak açıklanacaktır. İlgili Proje her ne kadar 2015 yılı itibariyle sonuçlanmış durumda bulunsa da özellikle de başarılı uygulama örnekleri sayesinde günümüzdeki gıda çalışmalarına katkı sağlayabilecek önemli bir proje durumundadır. Çalışma kentlerin gıda konusuna farklı uygulamalarla kent düzeyinde nasıl fayda sağlayabileceklerini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. İkinci olarak, tematik ağ kapsamında proje ortağı olan ülkelerden Belçika Brüksel kenti, Hollanda Amersfoort kenti ve İsveç Göteborg kenti URBACT programı kapsamındaki uygulamaları yetiştirme, teslim etme ve keyif alma konuları üzerinden incelenecektir. Kentlerin uygulama örnekleri seçilirken birbiriyle kesiştiği ifade edilen üç problem alanı olan yönetim, sinerji ve yerel sistem; sosyal içerme, işler ve ekonomi; karbon emisyonları ve kaynak verimliliği konularında önemli uygulamaları olan ülke kent uygulamaları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kent uygulamaları yetiştirme, teslim etme ve keyif alma temaları açısından önem taşımaktadır. Son olarak, ilgili projenin gıda konusuna yönelik yararları açıklanacak ve kentsel alanlarda gıda sistemlerinin gelişimi üzerine öneriler geliştirilecektir.

1. URBACT Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda Tematik Ağı

Gıda sistemleri kavramı; gıda üretimi ve tüketimi ile ilgili tüm unsur ve faaliyetler ile bu unsur ve faaliyetlerin ekonomik, sağlık ve çevresel sonuçlarını kapsam dahiline almak üzere etkilerini belirtilmektedir (OECD, 2021a). Gıda sistemi oldukça karmaşık olmakla beraber kültürel, ekonomik ve çevresel faktörler tarafından yönlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca, gıda sistemi üzerinde çok sayıda baskı yer almaktadır, bu baskılar nüfus ve refahta küresel eğilimler, gıda fiyatları/değişkenlik/mevcut bulunma, beslenmede değişiklikler, yemek israfı, tedarik zincirindeki değişiklikler, balıkçılık, su, fosfor ve biyoçeşitlilik kaybı konuları ile açıklanmaktadır (European Commission, 2016).

Sürdürülebilir bir gıda geleceği oluşturmanın zorluğu çok sayıda rekabet etmekte olan gereksinimin dengelenmesi konusunu kapsamaktadır. 2050 yılına gelinceye kadar, dünya çok daha fazla sayıda insanı beslemek durumunda olacaktır. Buna ek olarak, dünya habitat kaybını, sera gazı (GHG) emisyonlarını, tatlı su tükenmesini ve kirliliği, çiftçiliğin diğer çevresel etkilerini

azaltmalı, kapsayıcı sosyal ve ekonomik kalkınma ile tarımın yoksulluğu azaltmasına katkı sağlamasını mümkün kılmalıdır (World Resources Institute, 2019: 7). Dünyanın çoğu bölgesinde, gıda sistemleri milyonlarca çiftçinin ve gıda zincirindeki diğerlerinin geçim kaynaklarını destek olmak, artmakta olan nüfus için beslenme ve gıda güvenliğini mümkün kılmak, bunu çevresel olarak sürdürülebilir olarak gerçekleştirmek gibi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu konularda gıda sistemlerinin daha esnek olmaları gerektiği ifade edilmektedir (OECD, 2021b).

Bu kapsamda kentsel gıda sistemleri toplum sağlığı üzerinde geliştirici bir etkiye sahip olmakla birlikte çok sayıda faktörden de etkilenmektedir. Verimsiz tedarik zincirleri, sosyal eşitsizlikler, pahalı gayrimenkul, kent imar gereksinimlerinin hepsi gıda güvensizliğine, kent yetiştiricileri üzerinde kısıtlamalara ve gıda israfına katkıda bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, iklim değişikliği ekonomik ve sosyal kaynakların bozulmasına sebebiyet vermek suretiyle kentsel gıda sistemlerinde zorluk yaratmaktadır. Burada çözüm ise gelişim gösterebilen kentsel gıda sistemlerinin geliştirilmesi şeklinde belirtilmektedir (Foundation for Food & Agriculture Research, 2021). Gıda için sürdürülebilir bir sistemin kapsadığı konular gıda arzının güvenliği, sağlık, güvenlik, satın alınabilirlik, kalite, istihdam ve büyüme yönünden güçlü bir gıda endüstrisi ve biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, su ve toprak kalitesi gibi konularda çevresel sürdürülebilirlik şeklinde açıklanmaktadır (European Commission, 2016).

Bu doğrultuda Hamm ve Baron (1999: 55) sürdürülebilir gıda sisteminin sosyal adalet konularını daha yerel bir sisteme dahil edebileceği, insanların besleyici ve yeterli gıdaya erişimi üzerindeki kısıtlamaları azaltabileceği, kent sakinlerinin gıda satın almak için ekonomik kapasitesinin daha iyi duruma getirebileceği, insanları bu gıdayı yetiştirmek, işlemek ve dağıtmak amacıyla eğitebileceği, yüksek oranda yerel olarak ihtiyaç duyulan gıdayı üretebilmek amacıyla yeterli arazinin muhafazasını sağlayabileceği, gıda üretiminden uzaklaşmakta olan insanları bu sürece katılmaları ve saygı duymaları için eğitebileceği; çevre yönetimini bu sürece dahil edebileceğini belirtmektedirler.

Bu noktada URBACT 2013 yılından bu yana sürdürülebilir gıda ve kentsel tarımla ilgili konularda çalışmalarını yürütmekte olan sekiz ağa destekte bulunmuştur (URBACT, 2021c). URBACT, Avrupa kentlerinin günümüzde yüz yüze kaldıkları acil kentsel zorlukları değerlendirmesinde ve bu zorluklara sürdürülebilir entegre cevaplar oluşturabilmelerine destek sağlamaktadır. Buna ek olarak, URBACT ağları, kentler arasında iyi uygulama ve deneyimlerin paylaşılmasını desteklemekte ve kentte yer alan karar vericilerin ve kentli uygulayıcıların kentleri adına verimli çözümler sunabilme kapasitelerini geliştirme imkânı yaratmaktadır (URBACT, 2016: 3).

URBACT faaliyetinin odak noktasında entegre kentsel gelişim ve katılımcı eylem planlaması olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır ve bu yaklaşımlara URBAN I ve II, URBACT I ve Leipzig Şartı gibi programlar vasıtasıyla Avrupa Komisyonunca 1990' lı yıllardan bu yana destek sağlanmaktadır. URBACT faaliyetleri sürdürülebilir bir bakış açısı kapsamında; kentsel gelişimin sosyal, fiziksel ve ekonomik boyutlarını göz önünde bulunduran bütüncül bir yaklaşım üzerine temellendirilmektedir. Verimli kentsel gelişme politikalarının en önemli unsurlarından biri olarak özel sektör, kamu kurumları ve sivil toplum arasında ortaklıkların geliştirilmesi şeklinde katılımcı yaklaşım kabul edilmektedir (URBACT, 2013: 6).

15 yılı aşkın bir süreden bu yana URBACT Programı Avrupa Bölgesel İşbirliği Programı'dır ve bu program Avrupa'daki kentlerde sürdürülebilir entegre kentsel gelişmeyi teşvik etme hedefini taşımaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, 28 üye devlet, Norveç ve İsviçre tarafından ortak bir şekilde finanse edilmekte olan uyum politikasının bir aracı durumundadır. Bu çerçevede, URBACT' in misyonu; *"ağ kurarak, birbirlerinin deneyimlerinden öğrenerek, dersler çıkararak ve kentsel politikaları iyileştirmek için iyi uygulamaları belirleyerek şehirlerin birlikte çalışmasını ve ortak kentsel zorluklara entegre çözümler geliştirmesini sağlamak"* olarak ifade edilmektedir (URBACT, 2021d).

‘Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda’ Tematik Ağı kaynakları verimli kullanan ve düşük karbonlu kentsel gıda sistemleri geliştirmek üzerine odaklanmaktadır. Bu kapsamda ilgili tematik ağda; besin yetiştirmek (*growing*), besin dağıtmak (*delivering*) ve yemekten keyif almak (*enjoying*) konuları odak noktalarını oluşturmuştur. Tematik ağın odaklandığı konular üç başlık çerçevesinde ifade edilmektedir: a)Şehirlerde, parklarda, çatılarda, balkonlarda ve metruk arazilerde meyve ve sebze yetiştirilmesi, toprakların verimliliğinin muhafaza edilmesi ve daha iyi hale getirilmesi, b) yiyecek maddelerinin daha az karbon yoğun bir şekilde ve daha sürdürülebilir olarak teslim edilmesi; c) sürdürülebilir gıdalardan keyif alınmasının sağlanması. Bu değişim davranış, tutum ve algılarda değişimleri içermektedir (URBACT, 2021a). Bu kapsamda proje çerçevesinde, 2013-2015 yılları arasında çok sayıda ulusötesi toplantı düzenlenmiştir, bu toplantılar: Amerfoort Teslim Etme (2013), Göteborg Keyif Alma (2013), Oslo Yetiştirme (2013), Brüksel Ara Dönem Etkinliği (2014), Messina Yetiştirme (2014), Lyon Teslim Etme (2014), Vaslui Keyif Alma (2014), Atina (2015), Bristol Final Konferansı’dır (2015) (Sustainable Everyday Project, 2021).

URBACT süreci üç yıllık bir süre kapsamında on şehir arasındaki düzenli uluslararası alışverişleri kapsamakta ve her kente Yerel Destek Grubu (*Local Support Group*) kurabilmesi adına bir çerçeve sağlamaktadır. Buradaki amaç sürdürülebilir gıda yönetişimini ve ilgili yerel eylem planını işbirliği kapsamında oluşturmaktır. Ağda yer alan kentler, demografi ve kentleşme ölçeği, arazi ve bölge, yemek kültürü, gıda sistemi sürdürülebilirliğine katılım seviyeleri bakımından farklılık göstermektedir. Gıda sistemine basit bir yoldan yaklaşabilmek ve on kentin farklı deneyimlerini organize etmek amacıyla proje ortakları üç tema belirlemiştir. Bu kapsamda, yetiştirme teması kentin içinde ya da kentin yakınında gıda yetiştirme yollarını araştırmaktadır. Teslim etme teması, kentin içerisinde yiyecek dağıtma, yiyecek paylaşma ve yiyecek tedarik etme yollarını incelemektedir. Keyif verme teması; kentteki insanların kantinlerde, evlerde sağlıklı, mutlu, sürdürülebilir ve canlı bir yemek kültürünü nasıl benimseyebileceklerini araştırma konusu etmektedir (URBACT, 2012-2015: 14).

Projenin odaklandığı ilk tema olan yetiştirme (*growing*) teması ise şu konuları barındırmaktadır: Kentsel planlama stratejileri aracılığıyla kentsel ve kent çevresi alanlarında sürdürülebilir tarımsal büyümeye destek olmak; metruk toprakların kullanılabilmesini sağlamak; toprakların verimliliğini muhafaza etmek ve daha iyi hale getirmek; yetişmek için çok fazla toprağa gereksinimi bulunmayan yeni teknolojiler geliştirmek; yerel bireyleri, toplulukları ve ticari meyve ve sebze bahçelerini ve gıda üretimini desteklemek; haneleri ve vatandaş kuruluşlarını kentte, bahçelerde, parklarda, kamusal ve özel yeşil alanlarda, çatılarda, balkonlarda yiyecek yetiştirmelerini desteklemek (URBACT Thematic Report Growing, 2014: 5). Projenin üzerinde önemle durduğu ikinci tema olan teslim etme (*delivering*) temasının kapsam alanı şu konuları içermektedir: Yerel üretime verimli fırsatlar sağlayan daha az karbon yoğun ve daha sürdürülebilir dağıtım sistemlerini kapsamak; sürdürülebilir gıda adına talep ve arz arasında doğrudan bağlantıların yaratılmasını mümkün kılmak; mevcut dağıtım piyasası aktörlerinin daha fazla sürdürülebilirliğe ve daha düşük karbon yoğunluğuna geçmelerini daha kolay hale getirmek; yenilerin (perakende, gıda işletmeleri) ve diğer yerel girişimlerin (pazarlar, gıda zincirinde şeffaflık, satın alma grupları, ağlar) ortaya çıkabilmesine destek olmak (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 6).

Projenin üzerinde odaklandığı üçüncü konu olan keyif vermek (*enjoying*) teması sürdürülebilir gıdaya talebin artırılmasını amaçlamakta ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmektedir. Bunu da kantinler, restoranlar ve nihai tüketicilerin algı, tutum ve davranışlarındaki değişiklikleri desteklemek ve daha önce ulaşılmamış ya da farkında olmayan kentsel tüketici gruplarını sürece katarak ve yaklaşımları kendi özelliklerine göre adapte ederek gerçekleştirmektedir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013: 5).

Ayrıca ilgili Tematik Ağ; 2012 ve 2015 yılları arasında aktif durumda bulunmakta ve gerçekleştirdiği aktiviteler dört temel düzeyde açıklanmaktadır. Kent düzeyinde aktiviteler kapsamında ağa üye olan kentlerde Yerel Destek Grubu kurulması hedeflenmiş ve bu grubun

kurulma amacı sürdürülebilir gıda için yerel eylem planı hazırlamak olarak belirtilmiştir. İkinci olarak, ağ düzeyinde aktivitelerin kapsamı, sürdürülebilir gıda üzerine konferanslar ve atölye çalışmaları aracılığıyla ağ ortaklarıyla değişim sağlamak ve bu değişimi yerel eylem planlarını desteklemek ve ortak çıktılar üretmek amacıyla gerçekleştirmektedir. Üçüncü olarak, URBACT program düzeyinde aktivitelerin kapsamı, diğer URBACT ağlarından ortaklarla bilgi alışverişinde bulunmak ve öğrenmektir. Bilgi sağlanmasını kapasite geliştirme seminerleri, yıllık konferanslar ve yaz üniversiteleri yolları ile gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Son olarak, Avrupa genelinde aktivitelerin kapsamı, Avrupa’da kentler ve Avrupa’daki diğer ilgili taraflarla kentsel sürdürülebilir gıda stratejilerine ilişkin olarak bilgi alışverişinde bulunmak ve bilgi paylaşmak ve bunu da bir haber bülteni, çevrimiçi yayınlar ve konferanslar yoluyla gerçekleştirmektedir (Sustainable Food in Urban Communities, 2012: 6). İlgili Program 2015 yılında sonuçlanmış ancak programa üye kentlerin başarılı uygulama örnekleri farklı ülkelerdeki gıda çalışmalarına örnek olabilecek önemli kent gıda uygulamaları durumundadır.

2. Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda Tematik Ağı Proje Ortaklarının Uygulama Örnekleri: Brüksel (Belçika), Amersfoort (Hollanda) ve Göteborg (İsveç) Kentleri Örnekleri

Proje ortağı olan kentler, Avrupa topraklarının batısından doğusuna doğru dağınık bir şekilde yer almakta ve şehirler Romanya’nın doğusundaki Vaslui, İspanya’nın Galiçya bölgesindeki Ourense, Hollanda’da Amsterdam’ın çevresindeki Amersfoort ve Sicilya ile İtalya arasındaki boğazdaki Messina dahil nüfusu 70.000 ila 250.000 arasında değişmekte olan orta büyüklükteki şehirlerden meydana gelmektedir (Jégou, 2013: 5). Uygulama örnekleri seçilirken, 10 Proje ortağı kent içerisinde üç ülke kentinin yetiştirmek, teslim etmek ve keyif almak konuları kapsamında geliştirdikleri uygulama örnekleri seçilmiştir. Proje ortağı üç kentin uygulamaları belirlenirken proje kapsamında birbirleriyle kesiştiği ifade edilen üç problem alanı olan yönetim, sinerji ve yerel sistem; sosyal içerme, işler ve ekonomi; karbon emisyonları ve kaynak verimliliği konuları göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma kapsamında bu alanlara yönelik önemli uygulamaları bulunan kentler seçilmiştir.

Tablo. 1. URBACT Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda Tematik Ağı Belçika-Brüksel; Hollanda-Amersfoort ve İsveç-Göteborg Kentleri Uygulama Örnekleri

	Yönetişim, Sinerji Ve Yerel Sistem	Sosyal İçerme, İşler Ve Ekonomi	Co2 Ve Kaynak Verimliliği
YETİŞTİRME	Sokakta Bir Meyve Bahçesi BRAL - Kaldırımda Meyve, Brüksel Çevre	CSA Birkenhof, Amersfoort’ta Toplum Destekli Tarım	Kent Mutfak Bahçemiz - Brüksel Başkent Bölgesi
		Stadslandet Gothenburg- Kentsel Tarım Göteborg’un (Nordost) Kuzeydoğu Kesimlerinde Yollar Bulmak İçin, Yeni Bir Sürdürülebilir Kalkınmada şehir ve Ülkeyi Birbirine Bağlamak İçin	Kentsel Büyüme ve Mevcut Arazi Kullanım Amaçlarını Artırmak İçin Siyasi Bir Görev, Göteborg Kenti Eemstad Çiftlik (Boerderij) Amersfoort Projesi
TESLİM ETMEK	Amersfoort’ta Dağıtım İçin Aşağıdan Yukarıya Ağ Teorisi Yaklaşımı	Plus Süpermarket / Amersfoort (NL)	

	Brüksel'deki İşletmeler İçin 3 Yıldız Sıralamasına Sahip Ekodinamik Etiket	Eko-İris -Brüksel Brüksel'deki Öğrenciler ve Öğretmenler İçin Üniversite Pazarı	
KEYİF ALMAK	Nihai Tüketiciler-Genel Halk: Amersfoort: Sofie Aan De Wallen Amersfoort: İlkokullarda ve Okul Sonrası Gündüz Bakımında Gıda Eğitimi (4-12 Yaş) Göteborg Kantinlerde Sürdürülebilir Yemekler Brüksel 100 İpucu Broşürü Brüksel Sürdürülebilir Kantinler Programı	Brüksel-Aileler İçin Gıda Mücadelesi	Göteborg: Hayatı Yaşamak

Kaynak: (URBACT Thematic Report Growing, 2015; URBACT Thematic Report Delivering, 2015; URBACT Thematic Report Enjoying, 2015; URBACT, 2012-2015)

Çalışma kapsamında Belçika Brüksel kenti, Hollanda Amersfoort kenti ve İsveç Göteborg kentlerinin Tablo.1.'de yer almakta olan yetiştirmek, teslim etmek ve keyif almak temalarındaki uygulamaları ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1. Belçika-Brüksel Kenti Uygulamaları

Brüksel Başkent Bölgesi, 162 km'lik yoğun bir kentsel alan ile yaklaşık olarak 1,1 milyon nüfusa sahip bulunan 19 belediyeden oluşan bir şehir merkezi konumundadır. İlgili kent bölgesi, 2,5 milyonluk daha büyük bir metropol alan içerisinde konumlanmaktadır. Brüksel, Avrupa başkenti, Belçika başkenti, Flaman topluluk başkenti ve Fransız toplum başkenti rollerini bir araya getirmesi sebebiyle yoğun, kozmopolit ve büyüyen bir nüfusa sahip bulunmaktadır (LAP Annex, 2021: 20).

Brüksel Çevresi (*Brussel Environment*), Avrupa Birliği (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu) ve üye devletler tarafından ortaklaşa finanse edilmekte olan Kentsel Toplumlarda Sürdürülebilir Gıda Projesi'nin (2012-2015) baş ortağı olan kurum konumunda yer almıştır (Lacourt, 2015: 4). Brüksel kentinde gıda sistemi önemli bir ekonomik öneme sahip bulunmaktadır. Yemek hizmeti sektöründe 25.000'den fazla iş, gıda sektöründe 6.000'den fazla iş ve üretimde 500'den fazla iş ve dağıtım sektöründe daha birçok iş bulunmaktadır. Gıda endüstrisi, Brüksel'deki endüstriyel istihdamın %10' luk bir bölümünü temsil etmektedir. Brüksel kentinde bazı işletmeler hâlihazırda sürdürülebilir gıda ile meşgul bulunmakta ve Brüksel Başkent Bölgesi'nde 2.500 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır; çalışanların yaklaşık 1.000'i dağıtım, geri kalanı yemek ve işlemede yer almaktadır (URBACT Baseline Study, 2012: 45).

Brüksel'de 'İyi Yemek (*Good Food*)' Stratejik Eylem Planı geliştirilmiştir ve Stratejik Eylem Planı'nda amaçlar yeni bir yemek kültürünün tanıtılması, yerel ürüne yönelik arzda artış sağlanması, iyi gıda ürünlerine olan talepte artış yaratmak adına vatandaşlar arasında farkındalığın yaratılmasını sağlamak ve gıda sistemlerini geliştirmek için yeniliği desteklemek olarak sıralanmıştır. Stratejiye yön vermekte olan ilkelerse; dahil etme, yerel yönetimlerin örnek olması, ortaklıklar, davranış değişiklikleri ve bağımsızlık ilkeleridir (Brussels Environment, 2019: 12).

Bunlara ek olarak sürdürülebilir gıda konusuna ilişkin olarak Brüksel Yerel Eylem Planı'nın odaklandığı konular şu şekilde sıralanmaktadır: Kentsel yenilikçi üretimi ve kendi kendine üretime destek sağlamak; okullar, kamu ve özel işyerleri için kantinlerde sürdürülebilir gıda açısından mevcut en iyi uygulamaları genelleştirilmesini sağlamak; herkes için eğitimi, davranış değişikliğini ve sürdürülebilir ve sağlıklı gıdaya erişime destek sağlamak; yenilikçi kısa gıda devreleri işletmelerinin yaratılmasına ve yaygınlaşmasına destek olmak; yeni işletmelerin ve yeşil işlerin ortaya çıkma potansiyelini araştırmak ve destek olmak için İstihdam-Sürdürülebilir Gıda Ortaklığı oluşturmak (URBACT Baseline Study, 2012: 51).

2010'dan 2014'e kadar sürdürülen vizyon, yerel / sürdürülebilir gıda ürünlerinin üretilmesini ve tüketilmesini gerektiren sürdürülebilirliğe doğru bir geçişe ilişkin olmuştur ve buna ilişkin izleyen şu ifadeler yer almaktadır (LAP Annex, 2021: 21):

- Sürdürülebilir gıda, tüm Brüksel sakinleri için erişilebilir olacak ve kent sakinlerince benimsenecektir; özellikle 3 öncelik eksenine aracılığıyla:

- talebi karşılamak için kısa yapılandırılmış tedarik zincirleri ile tamamlanan sürdürülebilir ve yenilikçi kentsel üretim ve kendi kendine üretim;

- kantinlerde yaygınlaştırılmış sürdürülebilir uygulamalar,

- eğitim ve davranış değişikliği,

- geçiş, tüm paydaşları içeren güçlü bir işbirliği sürecine ve kolektif taahhütlere, yenilikçi projeler için desteğe, aktörlerin ağ oluşturmaya dayalı bir şekilde gerçekleştirilecektir,

- geçiş, az sayıda niteliğe sahip iş arayanlar da dahil olmak üzere, yeri değiştiremeyen yerel yeşil işler yaratmayı sağlayacaktır.

Ayrıca 2015 yılında, yeni Çevre ve Enerji Bakanı, ortak bir uzun vadeli vizyon ile stratejik bir çapraz eylem planına sebep olan bir danışma sürecinin başlatılması taahhüdünü gerçekleştirmiştir (LAP Annex, 2021: 21).

2.1.1. Yetiştirme Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Kent Mutfak Bahçemiz-Kendi Kitinizi Büyütün: Brüksel Çevresi, kent sakinlerinin kentte sebze yetiştirebilmelerini desteklemek ve taze, yerel ve mevsimlik gıdalar tüketme konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla farklı eylem programlarının oluşturulmasını sağlamıştır. Brüksel Çevresi tarafından gerçekleştirilen bir araştırma; vatandaşların yaklaşık olarak %80' inin meyve, sebze ve bitki yetiştirmek için küçük bir alana sahip olduğunun ancak birçok vatandaşın da bunu gerçekleştirecek zamana sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu bulguların bir sonucu olarak, kent sakinlerinin kendi yiyeceklerini yetiştirmelerine destek olabilecek mutfak bahçeciliği hakkında ücretsiz eğitim seansları organize etmek, tavsiyelerde bulunan ve bazı aktiviteler düzenlemekte olan bahçıvanlık uzmanlarından oluşan bir ağın oluşturulmasını sağlamak, vatandaşların belirli sorularının cevaplandırılması adına ücretsiz bir yardım masası oluşturmak olmak üzere farklı araçlar geliştirilmiştir. Ayrıca Brüksel Çevresi kent sakinlerinin kendi kentsel mutfak bahçelerini kurmalarına yardım edebilecek amacıyla, aylık bir haber bülteniyle desteklenen tohum ve rehberlik içeren bir karton kutu şeklinde kendi yetiştirme setini geliştirmiştir (URBACT, 2012-2015: 21). Bu kiti oluşturmada amaçlardan ilki olabildiği kadar çok sayıda Brüksel vatandaşının kendi sebzelerini yetiştirme sürecine başlamalarını teşvik etmek ve yardım etmek adına bir başlangıç noktası aracı şeklinde hizmet sağlamak olarak ifade edilmiştir. İkinci amaç, Brüksel halkını kendi mutfak bahçelerini kurmanın maliyet, lezzet, sağlık, yiyeceklerin nerden geldiğini bilmek yönündeki avantajlarından haberdar etmek yolu ile daha mevsimlik, yerel ve taze ürünler yemeye yönelik teşvik yaratmak olarak belirtilmiştir (URBACT Thematic Report Growing, 2015: 28-29).

Sokakta Bir Meyve Bahçesi BRAL - Kaldırımda Meyve, Brüksel Çevre: BRAL (*Citizens Action Brussels*), kenti çevreye saygılı, uygun fiyatlı, hoş, samimi bir mekâna dönüştürmek

hedefinde olan Brüksel vatandaşları ve kuruluşlarınca oluşturulmuş bulunan bir dernektir. Bu dernek; çeşitliliğe değer vermek yolu ile eşitlik ve dayanışma kapsamında farkındalık yaratmakta ve vatandaş girişimlerine yardımcı olmaktadır. BRAL, Brüksel Çevresi tarafından başlangıcı sağlanan sürdürülebilir gıda projeleri çağrısıyla desteklenmektedir. BRAL'ın sağladığı bazı yararlar şu şekilde ifade edilmiştir: Öncü bir deney olarak, farkındalığın bulunmadığı bir mahallede Brüksel'deki kamusal alanda kurulan ilk meyve bahçesidir, BRAL yerel ekonomi alanı kapsamında uzmanlık elde etmiştir, belirli bir kullanım için oluşturulmuş kısa bir tedarik zinciri durumunda bulunmaktadır (URBACT Thematic Report Growing, 2014: 10).

2.1.2. Teslim Etme Kapsamındaki Uygulamalar

Brüksel'deki İşletmeler İçin Üç Yıldız Sıralamasına Sahip Eko-dinamik (Ecodynamic) Etiket: Brüksel Başkent Bölgesi 1999 yılından bu yana restoranların ve otellerin dahil olduğu eko-dinamik etikete sahip bulunmaktadır. Ekonomik etiket şeması, bir çevresel yönetim sistemi yaklaşımını benimsemekle birlikte gıda atığının önlenmesi konusunu diğer çevresel konulara entegre edilebilmesine imkan yaratmaktadır. Üç yıllık bir süre kapsamında verilmekte olan etiket bir ila üç yıldız arasında değişmekte olan üç başarı düzeyini yansıtmakta ve bu sıralama sistemi zaman içinde ilerlemeyi teşvik etmektedir. Eko-dinamik etiketin verilmesinde çevresel analiz kriterleri kontrol listesi kullanılmakta ve ilgili liste düzenli olarak güncellenmektedir (URBACT, Thematic Report Delivering, 2015: 10). Bu kapsamda Eko-dinamik Kurumsal Etiket resmi ve ücretsiz bir akreditasyon olup, Brüksel'de yer alan faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisini düşük seviyeye indirmek için girişimlerde bulunan kamu veya özel sektördeki şirketler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve kurumları teşvik etmekte ve ödüllendirmektedir (Ecodyn Brussels, 2021).

Eko İris (Eco iris): 2015 yılı itibarıyla, Brüksel kentinde halen bir pilot proje olan eko iris isimli bir yerel para birimi mevcuttur. Eko-irisi uygulamasındaki ana amaç; mahalledeki eko iris ortak mağazalarda eko irisin harcanması ve vatandaşların çevre dostu davranışlar benimsemesi ve yerel ekonomiyi canlandırmaya teşvik sağlamak olarak belirtilmiştir. Buradaki temel düşüncenin bilgi sağlamak, farkındalık yaratmak ve ekonomik bir teşvik sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Eko iris Brüksel'in iki mahallesinde denenmiştir. Eko iris katılımcılarının; katılımcı mağazalardan organik sebze ve meyve sepetleri satın almak, sebze ve meyveleri satın almak adına dayanışma satın alma grubu üyesi olmak, kendi sebze ve meyvelerini yetiştirmek, kendi kompostosunu yapmak ve sürdürülebilir bir mahalle yemeği düzenlemek gibi çeşitli somut eylemleri hayata geçirmek suretiyle bu alternatif para birimi kazanmaları mümkündür. Vatandaşlar kazandıkları eko iris organik gıda mağazaları ve diğer mahalle mağazaları dahil katılımcı mağazalarda ya da belirli hizmet alanları için kullanabilmektedirler (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 18).

Brüksel'deki Öğrenciler ve Öğretmenler İçin Üniversite Pazarı: Brüksel Başkent Bölgesi, bir üniversitede (ULB) öğrencileri ve öğretmenlere yönelik olarak bir yerel pazar geliştirmiştir. Üniversite kampüs içerisinde sürdürülebilir bir yerel pazar oluşturmak amacı ile bir öğrenci grubunun da desteği ile halktan destek talebinde bulunmuştur. Pazarda öğrencilerin pazarı düzenlemeye gönüllü olmaları ve bölgenin de kampüsün bir parçası niteliğinde olup birincil üreticilerin ürünleri doğrudan satabildiklerinden kira ödemeleri gerekmemekte ve böylelikle de fiyatlar göreceli olarak düşük seyretmektedir. Pazar projesi; öğrenciler için kendi mutfaklarında ve bütçeleri kapsamında sürdürülebilir yiyeceklerin nasıl pişirilip yenileceği üzerine yemek pişirme dersleri, pazarda sürdürülebilir yiyeceklerin tadına bakmak adına bir stand kurulması gibi faaliyetler ile öğrencilerin sürdürülebilir gıda konusundaki farkındalıklarını arttırmaya yönelik faaliyetler ile desteklenmiştir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 19).

2.1.3. Keyif Alma Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Aileler İçin Gıda Mücadelesi: Sürdürülebilir gıdaya ilişkin projelerin desteklenmesi amacıyla her yıl Brüksel Çevresi, sürdürülebilir gıda ile ilgili tekliflere yönelik bir çağrı başlatmaktadır. Sürdürülebilir gıda mevcudiyetinde artış sağlamak amacıyla düşük gelirli hane halklarına yönelik birkaç teklif çağrısı hayata geçirilmiştir. Destek sağlanan projelerden biri ise

bölgenin 19 belediyesinden biri durumunda yer alan Etterbeek'in 'Gıda Sorunu' dur. Buradaki düşünce aileleri bu konuda elçi olmaları adına güçlü hale getirmek ve sürdürülebilir gıda konusuna ilişkin olumlu bir eğilim yaratmak amacıyla az sayıdaki haneye danışmanlık yapmak olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir gıda konularına dair bilgisi bulunmayan düşük gelirlili hanelere öncelik verilmiştir. Altı aylık bir süre kapsamında, 12 hane iki haftada bir olmak üzere tadım atölyeleri, yemek pişirme dersleri gibi faaliyetlere katılım imkânı elde etmiş ve hanelerin yiyeceklere dair davranış ve görüşlerinde hızlı bir değişim söz konusu olmuştur (URBACT, 2012-2015: 45).

Brüksel Sürdürülebilir Kantinler Programı: Sürdürülebilir Kantinler Programı'nın amacı Brüksel Başkent Bölgesi'nde sürdürülebilir gıdaya geçiş süreci çerçevesinde kurumsal mutfaklara destek olmak şeklinde belirtilmiştir. Brüksel Başkent Bölgesi'nde 270.000 yemeğin kurumsal mutfaklarda hazırlanması ve tüketilmesi, kesin çevresel bir etkiyi temsil etmektedir. Bu kapsamda kurumsal mutfakların sürdürülebilir gıda konusu hakkında çok sayıdaki kullanıcı grubunun farkındalığını daha yüksek düzeye çıkarmak adına kullanılabilmesi ifade edilmiştir. Sürdürülebilir Kantinler Programı 2008 yılı itibarıyla başlatılmış ve başlatılmasından 2013 yılına kadar toplam olarak 93 kurum destek döngüleri için kayıtlarını yaptırmıştır ve bunun da günlük olarak 69.085 öğün yemeği temsil ettiği belirtilmiştir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013: 10).

Brüksel 100 İpucu Broşürü: 2013 yılında 'Gıda ve Çevre: Çevreye ve Sağlığa Saygı Gösterirken Yiyeceklerin Tadını Çıkarmanın 100 İpucu Broşürü' Brüksel tarafından halk için bilgi kaynaklarına işaret etmesi ve davranış değişikliklerini teşvik etmesi amacı ile hazırlanmış bulunmaktadır. Tavsiyelerden her biri verilerle desteklenmekte ve tasarruflar ve sağlık bakımından ek faydaları kapsayan ipuçları görsel bir şekilde ortaya konulmaktadır. Tavsiyelerden bazıları şu şekilde ifade edilmiştir: tabağınızın dengesini yeniden oluşturun daha fazla meyve ve sebze, daha az hayvansal ürün tüketin; kendi sebze ve meyvelerinizi üretin; gıda ürünlerinizi mevsimlik, taze ve yerel satın alın; kısa tedarik zincirlerini tercih edin; gıda ürünlerinden daha az işlenmiş ürünleri tercih edin; alternatif bitkisel ve hayvansal protein kaynakları tercih edin; organik tarımdan ya da farklılaştırılmış kaliteli üreticilerden gıda ürünleri satın alın; gıda ürünlerinin tüketim tarihlerini göz önünde bulundurarak ihtiyaç oranında satın alın; artıklarını kullanın ve gıda ürünlerinizi uygun şekilde muhafaza edin; organik atıkların kompostlanmasını sağlayın (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013: 15). Brüksel kentinde, proje uygulaması çerçevesinde, yetiştirme teması kapsamında kendi gıdalarını yetiştirmek amacıyla kent sakinlerine destek olunduğu, teslim etme teması kapsamında eko-dinamik etiket uygulaması ile gıda ve çevre arasındaki ilişki üzerinde durulduğu, keyif alma teması kapsamında da sürdürülebilir gıda konusuna aileler için gıda mücadelesi ve Brüksel Sürdürülebilir Kantinler Programı ile katkı sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Brüksel'de gerçekleştirilen bu uygulamalar ulusal ve uluslararası ölçekte yer alan kentlere örnek olabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

2.2. Hollanda-Amersfoort Kenti Uygulamaları

Amersfoort, Hollanda'nın merkezinde yer alan ve Eem Nehri kıyılarından doğmuş bir kent özelliğine sahiptir. Kenti batı ve güney bölgesinde buzul coğrafi oluşumu üzerinde çam ormanları ve kum tepeleri, doğuda tipik bir tarım manzarası ve kuzey bölgesinde de eski bir polderin bir başka ifade ile deniz seviyesinin altında ekime elverişli toprağın, açık, düz, çayır manzarası çevrelemektedir (URBACT Baseline Study, 2012: 23). Amersfoort kenti güçlü ve bağımsız topluluklar geliştirme ve kent ve bölgede sürdürülebilir gıdanın teşvik edilmesi alanlarında aktif halde bulunmaktadır. Amersfoort Belediyesi kent yönetiminin değerlerini; toplum katılımı, kararlılık ve sürdürülebilirlik olarak tanımlamaktadır. Yerel gruplar 2011 yılında yerel ve sürdürülebilir gıda çerçevesinde, merkezi hükümet tarafından sağlanan hibeler ile desteklenen geniş ve başarılı bir faaliyet programı oluşturmuş ve sonrasında Amersfoort Bölgesi,

Hollanda ‘Lezzet Başkenti 2012’ olarak atanmakla birlikte çok sayıda faaliyet bu kapsamda sürdürülmüştür (URBACT Baseline Study, 2012: 23). Amersfoort Lezzet Başkenti 2012 yerel gıda eylemlerine katılan birkaç bölgesel belediye ve vatandaşla beraber Lezzet Başkenti, bölgesel yemeklerin tanıtımının sağlanması ve sağlık, mevsimlik, adil ve saf tat arasındaki ilgiyi değerlendirmenin iyi bir yolu olarak belirtilmektedir (URBACT, 2012-2015: 65).

Amersfoort Belediyesinin hedefleri arasında 2030 yılına kadar CO² açısından nötr bir kent olmak yer almakta ve Sürdürülebilir Amersfoort (2010-2014) ve Amersfoort Yeşil Şehir (2004-2015) Stratejik Programlarında gıda konusu temel konu olarak yer almaktadır. İki stratejik programın ikisinde de özel girişimleri desteklemek, teşvik etmek ve çeşitli yatırımlarda ve eylemlerde kamu-özel sektör ortaklıkları ile işbirliği yapmak yolları ile gıda konusuna ilişkin çalıştığı belirtilmektedir (URBACT Baseline Study, 2012: 28). Amersfoort kentinin kent sakinleriyle yerel bir eylem planı geliştirmeyi hedeflediği belirtilmiş ve Yerel Destek Grubuna (EEM) vatandaş, girişimci ve paydaşların aktif bir şekilde sürdürülebilir gıda girişimlerine katıldıkları ifade edilmiştir. Bu kapsamda Amersfoort Yerel Eylem Planı’nın odak noktasının sürdürülebilir gıdanın sağlık, ekonomi, sosyal ve çevresel yönlerine ilişkin faydaların ve yetiştirme, teslim etme ve keyif alma alanında gerçekleştirilecek somut adımların tespit edilmesine yönelik bulunduğu vurgulanmıştır (LAP Annex, 2021: 3).

2.2.1. Yetiştirme Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Eemstad Çiftlik (Boerderij) Amersfoort Projesi: İlgili proje kentin geçici olarak kullanılmayan arazisinde gıda yetiştirme temelinde bulunmuştur. Gıda satın alma gruplarına ve yerel çiftlik mağazalarına yapılan doğrudan satış sayesinde ürünlerin kentteki tüketicilere ulaşması sağlanmıştır (URBACT, 2012-2015: 30). Eemstad Çiftlik Projesiyle kentsel tarımda gelişme sağlanmakta ve proje kapsamındaki amaç kente sürdürülebilir tarımın getirilmesi, Amersfoort sakinlerinin kimyasal böcek ilaçları ve suni gübre olmaksızın yerel gıdaların tadını çıkarabilmelerine imkân tanımak olarak belirtilmektedir (Eemstad Farm, 2021).

Buna ek olarak, ‘Landwinkels, Çiftlik Kapısındaki Mağazalar’ uygulaması kapsamında, Amersfoort Landwinkel bir kooperatif şeklinde çalışmalarını sürdürmüştür. Yerel çiftliklerden gelen ürünleri bir araya toplanmasını sağlanmış, bu sayede her bir satış noktası yerinde üretilen kendi ürünleri ile birlikte yerel çiftlikler ağı tarafından yerel olarak üretilmekte olan tüm ürünleri sunma imkânına kavuşmuştur. Landwinkel ulusal bir organizasyon olarak çiftçilerin çiftlik kapısında dükkan açmalarına destek sağlamıştır (URBACT, 2012-2015: 32).

CSA Birkenhof, Amersfoort’ta Toplum Destekli Tarım Uygulaması: Bu uygulama kapsamında, yaklaşık olarak 50 hane halkından oluşmakta olan bir grup, Soest bölgesi sınırında, Amersfoort kent kenarındaki Topluluk Destekli Tarım girişimine katılım gerçekleştirmiştir. Bu girişime katılım sağlayan üyeler yılların hasadından bir pay almak için yılın başında 330 Euro ödeme yaparlar. İlgili girişim çiftlikte üyelerin bir araya gelebildiği bir topluluk oluşturmakta ve her kış mevsiminde yetiştiriciler geçen yılın mali sonuçlarını ve bunun yanı sıra gelecek dönem için planlarını anlattıkları toplantı organize etmektedirler. Girişimin sosyal yönü bulunmakla beraber girişim insanların mevsimine ve bölgeye göre yemek yemesi ve çiftçiliğin zorluklarının anlaşılmasına ilişkin çevresel artı yaratmaktadır (URBACT Thematic Report Growing, 2015: 18-19).

2.2.2. Teslim Etmek Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Amersfoort’ta Dağıtım İçin Aşağıdan Yukarıya “Ağ Teorisi” Yaklaşımı: Amersfoort Belediyesi, Ağ Teorisi adı verilen aşağıdan yukarıya bir yaklaşımın uygulamasını gerçekleştirmektedir; kent içindeki taraflar; şirketler, bölge sakinleri, kar amacı gütmeyen kuruluşların girişimleri yerel yönetim tarafından kolaylaştırılmaktadır (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 14). Amersfoort Belediyesi Çevre Dairesince organize edilen bir toplantıda yerel ulaşımın arz ve talebi birlikte değerlendirilmiştir. Ticari ulaşım işletmeleri, yemek dağıtım şirketleri, restoran sahipleri, kâr amacı gütmeyen sürdürülebilirlik vakıfları,

işletmeler için sürdürülebilir ulaşım politikalarında uzmanlaşmış bir danışmanlık firması, yerel bisiklet dükkânı ve bisiklet kuryesi gibi çeşitli taraflar toplantıya davet edilmiştir. Toplantının amacı taşıma ile ilgili tarafların tanışması ve birlikte çalışmaları yoluyla farklı taşıma akışlarının birleştirilmesi vasıtasıyla yerel/bölgesel malların taşınması amacı ile sürdürülebilir bir yol geliştirme imkânlarının bulunmasıdır (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 14).

Plus Süpermarket / Amersfoort (NL): Hollanda'nın en iyi örneklerinden biri olarak tanımlanan Plus Süpermarket ürün çeşitliliğinde yüksek miktarda yerel ve sürdürülebilir ürünleri benimsemekte ve bu tür bir uygulama lojistik, tedarik ve mağaza sunumuna ile ilgili olarak gereken düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015: 16).

Amersfoort kentinin sürdürülebilir gıdanın teşvik edilmesine yönelik stratejisi; sürdürülebilir gıdanın yetiştirilmesi ve keyif alınmasına ilişkin olarak kent sakinlerinin ve paydaşların harekete geçmesini ve girişimlerde bulunmalarını sağlamak olarak belirtilmiştir (Sustainable Everyday Project, 2012).

2.2.3. Keyif Almak Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Nihai Tüketiciler-Genel Halk: Amersfoort: Sofie aan de Wallen: Bu uygulama açık havada 500 kişilik vejetaryen ve organik yemek etkinliği olarak belirtilmiştir. Bu yemek etkinliğinin amacı yerel kaynaklı organik malzemelerle yapılan düşük maliyetli vejetaryen bir yemek deneyiminin teşvik edilmesine yönelik bulunmaktadır. Bu organizasyonun motivasyonu bazı güney AB bölgelerinde köy sakinleri ile her yıl geleneksel bir etkinlikte yaz sonunda hasadın meyvelerini kutlamak için ortak bir yemek organizasyonu temelindedir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2015: 15).

Amersfoort: İlkokullarda ve Okul Sonrası Gündüz Bakımında Gıda Eğitimi (4-12 Yaş): Bu uygulama, Belediye Doğa ve Çevre Eğitimi Merkezi (CNME) ve sürdürülebilirlik konuları üzerinde dikkatle duran kar amacı gütmeyen yerel bir kuruluş olan One Planet tarafından organize edilen ilkokullar ve okul sonrası gündüz bakımı için yıl boyunca gıda eğitim projeleri yelpazesi eğitimini kapsamıştır. 'Pancake Safari' aktiviteleri çerçevesinde çocuklar kendi kreplerini pişirmek için gerekli malzemeleri almak amacıyla yerel bir çiftçiye ve değirmeni ziyaret etmişlerdir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2015: 21). Bu uygulamadaki amaçlar çocukların yemeklerinin bileşenlerinin kökenine ilişkin olarak eğitim verebilmek, gıdaya ilişkin sürdürülebilir faktörler konusunda çocukları bilinçlendirmek, çocukların yöresel ürünleri ve organik gıdaları öğrenmelerini sağlamak, çocuklara sağlıklı beslenmeyi öğretmek, çocukların günlük yaşantılarında yemek seçimleri konusunda bilinçli olmalarına yardımcı olmak olarak belirtilmiştir (Sustainable Everyday Project, 2013). Amersfoort kentinde, yetiştirme teması çerçevesinde sürdürülebilir tarıma yönelik katkı sağlanmaya çalışıldığı, teslim etme teması kapsamında aşağıdan yukarıya ağ teorisi yaklaşımının uygulandığı, keyif alma temasındaysa gıda eğitimine yönelik uygulamanın yer aldığı görülmektedir. Amersfoort kentindeki bu uygulamalar sürdürülebilirlik ve gıda konusuna ilişkin önemli girişimler olarak ön plana çıkmaktadır.

2.3. Göteborg- İsveç Kenti Uygulamaları

Göteborg, İsveç'in batı kıyı bölgesinde yer alan bir kent olarak 450 km² lik kentsel araziye sahip bulunmakla birlikte ormanlarla ve göllerle kaplı bir yeşil bölgenin parçası durumundadır. İsveç kentsel ve kırsal alanlar için önemli durumda bulunan büyümekte olan bir gıda endüstrisine sahiptir. 2012 yılında Göteborg, 'İsveç'in Gıda Başkenti' unvanını almıştır (URBACT Baseline Study, 2012: 53). 2011 yılı itibariyle Göteborg kenti adil ticaret kenti olarak sertifikalandırılmıştır. Bu durum belediyenin adil ticaret tedariki kriterlerine uyması, konuya ilişkin aktif bilgilendirme çalışması gerçekleştirmesi, mağazalarda, işyerlerinde ve kafelerde

tedarik konusuna ilişkin olarak belirli bir oranda adil ticaret ürünü bulundurması gerektiği ifade edilmiştir (URBACT, 2012-2015: 66).

Göteborg Belediyesi sürdürülebilir gıda konusuna önem vermiş ve gıdanın çevresel etkisini düşük seviyeye indirmeyi hedeflemiştir. Sürdürülebilir yemeklerin uygulanabilir hale gelebilmesi adına hedefler tespit etmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmek için strateji kentin 600 kamu kantininde sunulan büyük orandaki yemeklerin sürdürülebilir bir şekilde tedarik edilmesi üzerine yer almıştır (URBACT Baseline Study, 2012: 57). Bu doğrultuda Yerel Eylem Planı'nın temel amacının odaklandığı konular şu şekilde sıralanmıştır: Yeme alışkanlıklarının daha sürdürülebilir alanlara doğru kaydırılması için bakım merkezlerinde, okullarda ve hastanelerde servis edilen yemeklerden yararlanılması, gıda temelli eğitim faaliyetleri ve okul müfredatları arasında sinerjinin oluşturulması, nüfusun gıda yetiştirme talebine karşılık verilmesi ve kendi kendine üretim fırsatlarının artırılması, son teknolojiye sahip sürdürülebilir yemeklerin tespiti ve ilerlemenin analizini sağlamak amacıyla birden fazla kritere dayalı ölçüm prosedürleri uygulanmasının sağlanması (URBACT Baseline Study, 2012: 58). Buna ek olarak sürdürülebilir gıda konusuna ilişkin olarak, Sürdürülebilir Gıda Planı, Göteborg kentinin Avrupa Birliği tematik ağı olan Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda'ya katılmasının sonuçlarından biri olarak ifade edilmiştir. Kentte 'Kentsel Yerel Destek Grubu' kurulmuştur ve grup belediyede yer alan çalışanlardan, dernek ve STK temsilcilerinden oluşmuştur (LAP Annex, 2021: 25).

2.3.1. Yetiştirme Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Kentsel Büyüme ve Mevcut Arazi Kullanım Amaçlarını Artırmak İçin Siyasi Bir Görev, Göteborg Kenti: Göteborg kenti çok fazla kentsel tarım arazisine sahiplik etmekte ve kent organik gıda üretimi ve kentsel tarım üzerinde dikkatli bir şekilde durma ve bunların geliştirilmesini sağlama hedefinde olduğu belirtilmiştir (URBACT Thematic Report Growing, 2014: 8). Bir kentin büyüme sürdürülebilirliği ve aynı doğrultuda kentsel senaryoyu çeşitli ve zengin yeşil bir doğa ile bir araya getirebilmesi önem arz etmektedir. Kentsel alanlarda farklı insanlar tarafından daha fazla ekim yapılmasının gerçekleştirilmesi ile biyolojik çeşitlilikte artış sağlanır, hidrokarbon maddeleri azalır ve sera gazı etkilerinde de düşüşü söz konusu olur. Bu kapsamda tür zenginliğinde artış ile beraber daha fazla böcek, kelebek, arı ve sürdürülebilir bir sistemin büyümesine olanak sağlayan türlerin çekimi söz konusu olur (URBACT Thematic Report Growing, 2015: 26).

Stadslandet Gothenburg- Kentsel Tarım Göteborg'un (Nordost) Kuzeydoğu Kesimlerinde Yollar Bulmak İçin, Yeni Bir Sürdürülebilir Kalkınmada Kent ve Ülkeyi Birbirine Bağlamak İçin: Göteborg'un (Nordost) kuzeydoğu kesimlerinde bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Stadslandet pilot çalışmasının amacı, nüfusun Kuzeydoğu Göteborg'u kırsal ve kentsel alanların birleştiği yeşil bir mahalleye doğru geliştirmeye destek olup olmayacağı ve bunu isteyip istemediğini tespit etmek olarak belirtilmiştir. Pilot çalışmanın doğal kaynakları geliştirmenin farklı yollarının incelenmesi ve kentsel ve kentsel çevredeki kırsal alanlar arasındaki yeni etkileşim biçimlerinde iş, iş geliştirme ve büyümenin nasıl yaratılacağı araştırılması, bilgi ve sosyal paylaşım, istihdam olanaklarında artış sağlama, yerel üretimi teşvik etme gibi yararlar içerdiği ifade edilmiştir (URBACT Thematic Report Growing, 2015: 20-21).

2.3.2. Teslim Etme Teması Kapsamındaki Uygulamalar

Lundby Yerel Yönetimi, Göteborg'da Kamu Kantinlerinde Yaklaşık % 50 Organik Yemek Hizmeti Sunmaktadır: Göteborg kentinin bir bölümü olan Lundby yerel yönetimi organik gıda hizmetine öncülük eder durumda yer almış ve okullar için kantinlere ve yaşlılar için evlere yaklaşık olarak %50 oranında organik yemek hizmeti sunmuştur (URBACT, 2012-2015: 46). Ayrıca Göteborg belediyesi tarafından, vatandaşları sürdürülebilir gıda konusunda bilinçlendirme hedefine doğru çalışmalarında kantin örgütlerini desteklemek amacıyla atölye çalışmaları ve eğitim bilgileri alma imkânı sunulmuştur. Bu yolla kent nüfusunun büyük bir çoğunluğuna ulaşılmıştır. Kent sakinleri çevrenin etkisini azaltırken kaliteli ve sağlıklı gıda alabilmektedirler.

Bu kapsamdaki uygulamalar arasında her hafta kantinlerde en az bir vejeteryan yemeği servise etme politikası yer almıştır (URBACT, 2012-2015: 61).

2.3.3. *Keyif Alma Teması Kapsamındaki Uygulamalar*

Göteborg: Hayatı Yaşamak: Göteborg Hayatı Yaşamak projesi kapsamında 11 aile bir yıllık bir süre kapsamında sürdürülebilir bir yaşamı deneyimlemiştir. Bu proje kapsamında, yemek temalardan birini oluşturmakta ve ilgili ailelere belediye uzmanları tarafından bilgilendirme ve koçluk hizmeti sunulmuştur. Aileler bu proje kapsamında bir yıl içerisinde %14 oranında iklim emisyonlarını azaltmış ve gıda sektörü kapsamında da gıda israfını %25 oranında azaltmışlardır. Bu projenin Göteborg kentine yararı, kentin 2011'de Stockholm'de düzenlenen yıllık İsveç Geri Dönüşüm Ödüllerinde kazandığı başarı dolayısıyla çevre ödülünü alarak vatandaşların farkındalığında artış sağlaması olarak belirtilmiştir. Hayatı Yaşamak projesi medya tarafından büyük ilgi görmüş ve Göteborg kent sakinleri tarafından aşına olunan bir proje olmuştur (URBACT Thematic Report Enjoying, 2015: 35-36).

Göteborg Kantinlerdeki Sürdürülebilir Yemekler: Belediye, organik olarak yetiştirilen gıdanın payını % 23,4'ten 2014 yılına kadar % 50'ye çıkarmaya ve şehrin kamu sektöründe servise edilen tüm etlerin organik olarak üretilmesine karar vermiştir. Bu hedef doğrultusunda catering organizasyonlarını desteklemek için eğitici bilgilendirme ve atölye çalışmaları ile destekle bulunulmuştur. Burada sağlanacak olan yararlar; çevrenin etkisinin azaltılması ve kaliteli ve sağlıklı gıda alabilecek büyük miktarda nüfusa ulaşılması olarak ifade edilmiştir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013: 10). Göteborg kentinde, yetiştirme teması kapsamında, kentsel tarım üzerinde önemle durulduğu gözlemlenmekte, teslim etme temasında organik gıda hizmetine yönelik çabalar yer almakta, keyif alma teması çerçevesinde de sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir gıda konusunda önemli uygulamalar bulunmaktadır. Göteborg kentinde gerçekleştirilen uygulamalar gıda konusuna yönelik önemli uygulama örnekleridir.

Sonuç ve Öneriler

Kentler gıda sistemlerinden en çok etkilenmekte olan mekânsal alanlardır. Çalışmada, 2012- 2015 yılları arasında uygulanmış bulunan URBACT Tematik Ağı 'Kentsel Topluluklarda Sürdürülebilir Gıda' Projesi ayrıntılı olarak üç ülkenin üç kent deneyimleri ilgili tematik ağın temaları olan yetiştirme, teslim etme ve keyif alma temaları üzerinden incelenmiştir. Proje 2015 yılında sonlanmıştır ancak projede yer alan kentlerin çok sayıda başarılı uygulama örnekleri yer aldığından günümüzdeki ulusal ve uluslararası ölçekteki gıda çalışmalarına faydalı olabilecek bir proje durumunda yer almaktadır.

Birincil olarak yetiştirme teması, kapsamında Belçika-Brüksel Çevresi Kent Mutfak Bahçemiz-Kendi Kitinizi Büyütün uygulaması ile kent sakinlerinin kendi gıdalarını evlerinde yetiştirmelerini teşvik etmiştir (URBACT, 2012-2015). Buna ek olarak, Brüksel Sokakta Bir Meyve Bahçesi BRAL uygulaması ile kamusal alanda bir meyve bahçesi kurulması sağlanmış ve kentin çevreye saygılı bir mekâna dönüştürülmesi hedeflenmiştir (URBACT Thematic Report Growing, 2014). Hollanda- Amersfoort Eemstad Çiftlik (Boerderij) Amersfoort Projesi'nin kapsamı kent alanında kullanılmayan arazide gıda yetiştirilmesi hedefi ile kentsel alanda sürdürülebilir bir tarımın getirilmesinin sağlanmasıdır (URBACT, 2012-2015; Eemstad Farm, 2021). Amersfoort, CSA Birkenhof, Amersfoort'ta Toplum Destekli Tarım Uygulaması, yaklaşık olarak 50 hane halkı Amersfoort kent kenarındaki Toplum Destekli Tarım girişimine dahil olmakta ve girişimin sosyal, çevresel açılardan artıları söz konusu bulunmaktadır (URBACT Thematic Report Growing, 2015). İsveç- Göteborg kenti, Kentsel Büyüme ve Mevcut Arazi Kullanım Amaçlarını Artırmak İçin Siyasi Bir Görev uygulaması kentsel alanda organik gıda üretimi ve kentsel tarım konuları üzerine odaklanmaktadır (URBACT, Thematic Report Growing, 2014). Yetiştirme teması kapsamındaki uygulamalara bakıldığında kentsel alanda kent sakinleri tarafından gıda yetiştirilmesi, kamusal alanda meyve bahçesi kurulması, kentsel alanda

sürdürülebilir tarımın gelişimi, topluluk destekli tarım uygulaması, kentte organik gıda üretimi gibi konular üzerinde kentlerin odaklandıkları görülmektedir.

İkinci tema olan teslim etme teması çerçevesinde, Belçika-Brüksel'deki İşletmeler İçin Üç Yıldız Sıralamasına Sahip Eko-dinamik (Ecodynamic) Etiket Brüksel'de yer alan kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır (Ecodyn Brussels, 2021). Buna ek olarak Eko iris yerel para birimi projesi, kent sakinlerinin çevre dostu davranışlar kazanmaları ve yerel ekonomiyi canlandırmak hedeflerini taşıdığı belirtilmiştir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015). Belçika- Brüksel'deki Öğrenciler ve Öğretmenler İçin Üniversite Pazarı uygulamasıyla Brüksel Başkent Bölgesi, bir üniversitede (ULB) öğrencileri ve öğretmenlere yönelik bir yerel Pazar projesi gerçekleştirmiştir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015). Ayrıca, Hollanda-Amersfoort kentinde Dağıtım İçin Aşağıdan Yukarıya "Ağ Teorisi" Yaklaşımı kapsamında taşıma konusu ile ilgili tarafların biraraya gelmelerinin sağlandığı Amersfoort Belediyesi Çevre Dairesi tarafından bir toplantı düzenlenmiştir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015). Plus- Süpermarket Amerfoort Uygulamasında ürün çeşitliliğinde sürdürülebilir ve yerel ürünlerin benimsendiği ifade edilmiştir (URBACT Thematic Report Delivering, 2015). Teslim etme teması kapsamında son kent örneği İsveç-Göteborg Lundby Yerel Yönetimi, kamu kantinlerinde yaklaşık % 50 Organik yemek hizmetinin sunumu gerçekleştirmiştir (URBACT, 2012-2015). Teslim etme teması kapsamındaki uygulamalar incelendiğinde kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerinin azaltılması, kent sakinlerinin çevre dostu davranışlar kazanmaları, öğrenci ve öğretmenlere yönelik Pazar projesi, dağıtım konusuna ilişkin aşağıdan yukarıya ağ teorisi yaklaşımı, organik yemek hizmet sunumu gibi konular üzerinde durulmaktadır.

Son tema keyif alma temasıdır. Bu tema çerçevesinde, Belçika-Brüksel'de Aileler için Gıda Mücadelesi sürdürülebilir gıda konusuna dair pozitif bir eğilim yaratmak amacıyla taşıyan bir uygulama olduğu belirtilmiştir (URBACT, 2012-2015). Brüksel Sürdürülebilir Kantinler Programı kapsamında kurumsal mutfaklara sürdürülebilir gıdaya geçiş sürecinde destek olunmuştur (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013). Brüksel'de son olarak Brüksel 'Gıda ve Çevre: Çevreye ve Sağlığa Saygı Gösterirken Yiyeceklerin Tadını Çıkarmanın 100 İpucu Broşürü' genel kamuoyunda davranış değişikliğinin teşvik edilmesi hedefini içermektedir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013). Hollanda-Amersfoort kentinde Nihai Tüketiciler-Genel Halk: Amersfoort: Sofie aan de Wallen uygulaması kapsamında yemek etkinliği düzenlenmiştir (URBACT Thematic Report Enjoying, 2015). Amersfoort: İlkokullarda ve Okul Sonrası Gündüz Bakımında Gıda Eğitimi (4-12 Yaş) uygulaması çerçevesinde çocukların gıda konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitimlerini içermiştir (Sustainable Everyday Project, 2013). Son olarak, Göteborg: Hayatı Yaşamak kapsamında gıda uygulamanın temalarından birini oluşturmaktadır (URBACT Thematic Report Enjoying, 2015). Göteborg Kantinlerdeki Sürdürülebilir Yemekler uygulaması kapsamında, belediye organik olarak yetiştirilen gıdanın payını arttırma hedefine sahip bulunmaktadır (URBACT Thematic Report Enjoying, 2013). Keyif alma teması kapsamında sürdürülebilir gıda, kent sakinlerinde gıdaya yönelik davranış değişikliği, gıda eğitimi, organik gıda yetiştirme konuları ön plana çıkmaktadır. Üç kentin gıda konusuna yönelik uygulama örneklerine bakıldığında Brüksel kentinin teslim etme ve keyif alma temalarına dair çok sayıda uygulama gerçekleştirdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, Amersfoort kentinin yetiştirme, teslim etme ve keyif alma temaları çerçevesinde ve Göteborg kentinin de yetiştirme ve keyif alma temaları kapsamında birden fazla uygulama gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir.

Projenin sürdürülebilir gıda konusundaki katkılarına bakıldığında, proje sayesinde proje ortakları, kentlerinde Yerel Destek Grupları kurarak her kent sürdürülebilir gıda üzerine yerel eylem planlarını hazırlamıştır. URBACT Programı ve ağ düzeyinde gerçekleştirilen aktiviteler aracılığıyla ülke kentleri sürdürülebilir gıda üzerine düzenlenen konferanslar ve çalıştaylar ile diğer ortak ülkelerin uygulamalarından bilgi elde etmişler ve Avrupa genelindeki aktiviteler

yardımla da ortaklar kentsel sürdürülebilir gıda stratejileri hakkında bilgi sahibi olmuşlardır (Sustainable Food in Urban Communities, 2012).

Küresel ve ulusal düzeyde gıda sistemlerinin etkin olmalarının sağlanması, kent sakinlerinin gıdaya yönelik konularda bilinçlendirilmelerine bağlı bulunmaktadır. Kent sakinlerine yönelik bilinçlendirme çalışmaları yaş kategorilerine göre kategorize edilerek okul çağındaki çocuklardan yetişkinleri de kapsam dâhiline alacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Buna ek olarak, gıda kapsamındaki iyi uygulama örneklerinin kentte yer alan tüm kurum ve kuruluşlar tarafından öğrenilmesi büyük önem arz etmektedir. Kent sakinlerinin kendi organik gıdalarını yetiştirmelerine yönelik merkezi yönetim ve yerel yönetimler düzeyinde düzenlemeler gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları dahil olmak üzere kentte yer alan aktörlerin; gıda ve çevre, sürdürülebilir gıda, kentte sürdürülebilir tarım, topluluk destekli tarım ve organik yemek hizmeti sunumu konularında daha çok proje ve uygulama geliştirebilmelerine destekte bulunulmalıdır. Son olarak, gıda sistemlerinde yer alan tüm aktörlerin bir araya gelebildikleri organizasyonların düzenlenmesi suretiyle gıda konusuna yönelik mevcut sorun alanları tespit edilmeli ve belirlenen sorun alanlarına ilişkin ortaklaşa çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Brussels Environment. (2019). Good Food Strategy: Towards a Sustainable Food System in The Brussels Capital Region. https://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/BRO_GoodFood_Strategy_ENGL.pdf
- Ecodyn Brussels (2021). *Ecodynamic Organisation Label*. <https://www.ecodyn.brussels/?lang=en> (Erişim tarihi 10.07.2021).
- Eemstad Farm (2021). *The City Farm of Amersfoort*. <https://eemstadboerderij.nl/> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- European Commission. (2016). Sustainable Food. <https://ec.europa.eu/environment/archives/eussd/food.htm> (Erişim tarihi 15.10.2021).
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). (2014). City Region Food Systems, Sustainable Food Systems and Urbanization, An Overview, Draft September 2014. https://www.fao.org/fileadmin/templates/FCIT/documents/City_Region_Food_Systems_and_Sustainable_Urbanization_an_overview.pdf
- FAO. (2018). Sustainable Food Systems: Concept and Framework. <http://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf>
- Foundation For Food& Agriculture Research. (2021). Urban Food Systems. <https://foundationfar.org/what-we-do/challenge-areas/urban-food-systems/> (Erişim tarihi: 15.10.2021).
- Hamm, Micheal W. ve Baron, Monique (1999). Developing an Integrated, Sustainable Urban Food System: The Case of New Jersey, United States. In *For Hunger-Proof Cities, Sustainable Urban Food Systems* (Edited By Mustafa Koç, Rod MacRae, Luc J.A. Mougeot, and Jennifer Welsh) (ss.54-59). International Development Research Centre.
- Jégou, François. (2013). Towards a Handbook for Sustainable Food in Urban Communities (URBACT). https://www.strategicdesignscenarios.net/wp-content/uploads/2013/04/URBACT_Sustainable-Food-in-Urban-Communities_Baseline_synthese_2013.pdf
- Lacourt, Isabelle. (2015). Brussels, A City-Region Which Bets On Urban Agriculture To Stimulate Sustainable Food-Based Local Economy. City Food Policies. Case Study Number 10. http://base.citego.org/docs/fiche_brussels.pdf

- LAP (Local Action Plans) Annex. (2021). *LAP Annex: Sustainable Food in Urban Communities*. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/?p=5939> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Moragues, A., Morgan, K., Moschitz, H., Neimane, I., Nilsson, H., Pinto, M., Rohrer, H., Ruiz, R., Thuswald, M., Tisenkopfs, T. Ve Halliday, J. (2013) *Urban Food Strategies: The Rough Guide To Sustainable Food Systems*. https://orgprints.org/id/eprint/28860/1/foodlinks-Urban_food_strategies.pdf (Erişim tarihi: 06.07.2021).
- Morgan, Kevin. (2015). Introduction Part of Urbact (2012-2015) Handbook: Creating Space For Sustainable Food Systems in Urban Communities, Practical Approaches and Examples For Cities. [http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2013/01/Capture d% E2%80%99%C3%A9cran-2015-03-19-%C3%A0-14.18.00.png](http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2013/01/Capture_d% E2%80%99%C3%A9cran-2015-03-19-%C3%A0-14.18.00.png)
- OECD. (2021a). Making Better Policies for Food Systems. <https://www.oecd.org/food-systems/> (Erişim tarihi: 12.10.2021).
- OECD. (2021b). Understanding Food Systems. <https://www.oecd.org/food-systems/understanding/>. (Erişim tarihi: 12.10.2021).
- Sustainable Everyday Project. (2012). *Amersfoort/ Opportunities Challenges*. http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/?p=145_ (Erişim tarihi: 10.07.2021).
- Sustainable Everyday Project. (2013). *Food Education In Primary Schools And Afterschool Day Care (Age 4-12)*. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/?p=2097> (Erişim tarihi: 06.07.2021).
- Sustainable Everyday Project. (2021). *Sustainable Food in Urban Communities/Blog, Transnational Meetings*. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/?cat=88> (Erişim tarihi: 10.07.2021).
- Sustainable Food in Urban Communities (2012). *Developing Low-Carbon And Resource-Efficient Urban Food Systems*. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2012/10/URBACT-flyer.pdf>. ss.1-2 (Erişim tarihi: 11.07.2021).
- Teft, J., Jonasova, M., Adjao, R. ve Morgan, A. (2017). Food Systems For an Urbanizing World. World Bank Group. <https://documents1.worldbank.org /curated/en/45496151 1210 702794/pdf/Food-systems-for-an-urbanizing-world-knowledge-product.pdf>
- University of Oxford. (2021). What is the Food System?. <https://www.futureoffood.ox.ac.uk/what-food-system> (Erişim tarihi: 12.10.2021).
- URBACT. (2012-2015). Handbook: Creating Space For Sustainable Food Systems in Urban Communities, Practical Approaches and Examples For Cities. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2013/01/Capture-d%E2%80%99%C3%A9cran-2015-03-19-%C3%A0-14.18.00.png>
- URBACT Baseline Study. (2012). Baseline Study-31 October 2012. http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2013/01/URBACT_Sustainable-Food-in-Urban-Communities_Baseline-Study.pdf
- URBACT. (2013). The URBACT II Local Support Group Toolkit. https://urbact.eu/sites/default/files/urbact_toolkit_online_4_0.pdf
- URBACT Thematic Report Enjoying. (2013). Thematic Report Enjoying Interim Report December 2013. <http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2013/12/URBACT-Thematic-Interim-Report-ENJOYING-Dec2013.pdf>

- URBACT Thematic Report Growing. (2014). Thematic Report: Growing Interim Report-May 2014. http://www.sustainable-everyday-project.net/urbact-sustainable-food/files/2014/02/URBACT_Thematic-Interim-Report-GROWING_May-2014.pdf
- URBACT Thematic Report Growing. (2015). Thematic Report Growing- Final Report April 2015. https://urbact.eu/sites/default/files/sustainable_food_final_thematic_report_for_growing.pdf
- URBACT Thematic Report Delivering. (2015). Thematic Report Delivering- Final Report April 2015. https://urbact.eu/sites/default/files/sustainable_food_final_thematic_report_for_delivering.pdf
- URBACT Thematic Report Enjoying. (2015). Thematic Report Enjoying- Final Report April 2015. https://urbact.eu/sites/default/files/sustainable_food_final_thematic_report_for_enjoying.pdf
- URBACT. (2016). The Guide to URBACT Implementation Networks. April-2016. https://www.dotaceeu.cz/Dotace/media/SF/FONDY%20EU/2014-2020/Programy/URBACT/Pokyny%20pro%20p%C5%99%C3%ADjemce%2031_12_2016/in_guide_01052016_final.pdf
- URBACT. (2021a). *Sustainable Food in Urban Communities*. https://urbact.eu/sustainable-food-urban-communities-complete-overview_ (Erişim tarihi: 12.07.2021).
- URBACT. (2021b). *URBACT. Driving Change For Better Cities*. <https://urbact.eu/> (Erişim tarihi: 12.07.2021).
- URBACT. (2021c). Food For Thought. <https://urbact.eu/food>. (Erişim tarihi: 13.10.2021).
- URBACT. (2021d). *URBACT At a Glance*. <https://urbact.eu/urbact-glance>. (Erişim tarihi: 13.07.2021).
- World Resources Institute. (2019). World Resources Report, Creating A Sustainable Food Future, A Menu of Solutions to Feed Nearly 10 Billion People by 2050. Final Report, July 2019. <https://files.wri.org/d8/s3fs-public/wrr-food-full-report.pdf>